

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Politika bez politike

Anselm Jappe

Anselm Jappe
Politika bez politike
2008.

Engleski prevod:

libcom.org/library/politics-without-politics-anselm-jappe

Francuski original: www.palim-psao.fr/2019/01/politique-sans-politique-par-anselm-jappe.html

Prevod: Burevesnik, 2020.

anarhisticka-biblioteka.net

2008.

atiskan je danas gotovo postalo privilegija u poređenju sa sudbinom masa koje su proglašene za „višak“ zato što „nisu profitabilne“ (to jest, ne mogu se profitabilno koristiti u robnoj proizvodnji). Međutim, reakcije onih koji su „višak“ uzimaju mnoštvo različitih oblika, i mogu i same naginjati ka varvarstvu.

Činjenica da je neko žrtva ne predstavlja nikakav garant moralnog integriteta. Danas, više nego ikada pre, jedna činjenica dobija najveću važnost: ponašanje pojedinaca kao odgovor na nesigurnosti života u kapitalizmu nije mehanički rezultat njihove „društvene situacije“, njihovih „interesa“ i njihovog geografskog, etničkog ili religijskog porekla, njihovog roda ili njihove seksualne orijentacije. Ne možemo predvideti ničiji odgovor na sunovrat kapitalizma u varvarstvo. To nije tako zbog navodne opšte „individualizacije“ povodom koje se sociolozi upinju da bi je hvalili, kako ne bi morali da govore o rastućoj standardizaciji koju ona krije. Ali linije podela više ne stvara kapitalistički razvoj. Baš kao što se varvarstvo može javiti bilo gde – u srednjim školama Finske i u slamovima Afrike, među *boboima* i članovima bandi u getu, među vojnicima sa visokotehnološkim oružjem i nenaoružanim pobunjenicima – isto tako se otpor varvarstvu i impuls ka društvenoj emancipaciji može javiti bilo gde (iako sa mnogo više teškoća!), čak i tamo gde bi se to moglo najmanje očekivati. Iako ni jedna zasebna društvena *kategorija* nije odgovorila na poziv onih koji traže agenta društvene emancipacije, suprotstavljanje neljudskim uslovima života pod kapitalizmom se ipak uvek pojavljuje iznova. Ovaj krajolik koji obiluje lažnim prijateljima i neočekivanim pomagačima konstituise teren, koji se nužno trenutno može samo nazreti, na kojem se sada mora odigrati celokupna „politička rekompozicija“.

logike robe ili patrijarhata mora biti „puka“ teorija, dok se bilo koji radnički štrajk, i bilo koje demonstriranje studenata koji protestuju jer im univerzitet ne obezbeđuje dovoljno priprema za uspeh na tržištu rada, posmatraju kao „praksa“ ili kao „politika“?

Pre nego što nešto učine, ljudi razmišljaju i osećaju, a način na koji postupaju proizlazi iz onoga što misle i osećaju. Menjanje načina na koji ljudi misle i kako se osećaju već je jedan oblik akcije, oblik prakse. Jednom kada se, makar i među manjinom, uspostavi jasna svest o ciljevima određene akcije, ona se može odvijati munjevitom brzinom. Setimo se samo maja '68, koji je na prvi pogled bio iznenađujuć, ali zapravo pripreman u tišini od strane lucidnih manjina. Sa druge strane, često smo vidali – pre svega u Ruskoj revoluciji – kuda vode čak i najbolje prilike za akciju kada nedostaje istinsko preliminarno teorijsko razjašnjenje. Takvo razjašnjenje ne javlja se nužno u knjigama ili na sastancima, ali ono mora biti prisutno u umovima ljudi. Umesto što poistovećujemo politiku sa javnim institucijama robnog društva, mogli bismo je poistovetiti sa praksom u opštem smislu. Ali ova praksa ne sme biti apstraktno suprotstavljena teoriji. Teorija o kojoj ovde govorimo nije sluškinja prakse, niti priprema za nju, već njen sastavni deo. Fetišizam nije set lažnih reprezentacija; to je skup oblika – kao što je novac – u kojima se život *zaista* odvija u kapitalističkom društvu. Prema tome, svaki iskorak u pogledu teorijskog razumevanja, kao i njegovo širenje, sam po sebi predstavlja praktičan čin.

Naravno, to ne može biti dovoljno. Budući vidovi prakse će zasigurno biti vrlo raznovrsni i uključivaće odbrambene borbe na nivou materijalne reprodukcije (poput borbi protiv prekarnog rada i uništenja države blagostanja). Mada je neophodno raskinuti sa „politikom“ koja, u okvirima tržišta, jedino predlaže odbranu interesa društvenih kategorija konstituisanih od strane fetišističke logike samog tržišta, duž linija „kupovne moći“, ipak je i dalje nužno sprečiti kapitalistički razvoj da uništi osnovu preživljavanja velikih delova stanovništva i da stvara nove oblike siromaštva, koji su često više posledica isključivanja nego eksploatacije. Dakle, biti eksplo-

„Primat politike“ je u početku bila omiljena ideja firerovog pravnik, Karla Šmita (Carl Schmitt). Ali već duže vreme "radikalna" levica vezuje svoju sudbinu za "povratak na pitanje politike", gde bi "politika" sama po sebi trebalo da predstavlja suprotnost "tržištu". Treba li, dakle, da verujemo kako je suprotstavljanje kapitalizmu, ili njegovim savremenim derivatima, podudarno sa onim što se obično naziva politikom? Očigledno je da se ništa ne bi promenilo da je Segolen Rojal izabrana umesto Sarkozija. Pa čak ni kada bi trockisti – koji su zauzeli mesto socijaldemokrata koji su postali liberali – uzeli učešća u vlasti u Francuskoj, svet se ne bi okrenuo naglavačke. U Nemačkoj „Partija demokratskog socijalizma“ učestvuje u regionalnim vladama; u Italiji *Rifondazione Comunista* ima svoje ministre; čak i italijanski *centri sociali*, često smatrani za borbeni *crème de la crème*, daju lokalnim vlastima poneke zamenike gradonačelnika. Ovi predstavnici „radikalne“ levice svuda završe podržavajući neoliberalnu politiku. Da li je onda potrebno da formiramo „istinski“ radikalne partije, partije koje neće zaglibiti u tom blatu? Ili su razlozi ovih „izdaja“ strukturalni; da li svaki pokušaj učestvovanja u politici neizbežno vodi ka predaji pred tržištem i njegovim zakonima, bez obzira na sve subjektivno suprotne namere?

Stoga je na mestu postaviti preliminarno pitanje: šta podrazumevamo pod tim izrazom, „politika“? Ovde nailazimo na konfuziju sličnu onoj koja opседа „rad“ i njegovu kritiku. Kritikovanje rada nema nikakvog smisla ako se odnosi na produktivnu aktivnost kao takvu, koja je, nesumnjivo, činjenica prisutna u svakom ljudskom društvu. Ali sve se menja ako pod radom podrazumevamo ono što ova reč praktično označava u kapitalističkom društvu: samoreferentni utrošak proste radne snage bez obzira na njen sadržaj. Tako shvaćen, rad je istorijski fenomen koji se odnosi isključivo na kapitalističko društvo, koji se može kritikovati i, konačno, ukinuti. Tako je „rad“, koji svi akteri na političkoj pozornici – s leve, s desne i iz centra – žele da spase, rad shvaćen u ovom ograničenom smislu.

Isto tako, koncept politike se mora jasno definisati. Ako je poistovetimo sa kolektivnim delovanjem, sa svesnom intervencijom

ljudi u društvu, sa „ljubavlju za svet“ (Arendt), očigledno je da joj se niko ne može protiviti, i da se „kritika politike“ može razumeti samo kao obična ravnodušnost spram sveta. Ali oni koji obično zagovaraju „povratak politici“ imaju daleko određeniju ideju o tome šta je „politika“, politika čije navodno nestajanje izaziva tako ozbiljne krize izborne apstinencije. Ritualno prizivanje „politike“ kao jedinog mogućeg načina da se svet promeni je središnji koncept današnje „levice“, od burdjeovskih (Bourdieu) sociologa do *Mnoštva*, od ATTAC-a do „radikalne“ elektoralne levice. Uprkos svojoj izričitoj nameri da stvore „potpuno drugačiju“ politiku, oni neprestano podležu pred „realizmom“ i „manjim zlom“, učestvuju na izborima, poštuju rezultate referenduma, diskutuju o mogućoj evoluciji Socijalističke partije, nastoje da sklapaju koalicije i da naprave „istorijski kompromis“. Suprotstavljajući se njihovoj želji da „učestvuju u igri“ – i to gotovo uvek kao „predstavnici“ nekakvih „interesa“ – moramo se setiti onih pokreta i istorijskih trenutaka radikalne opozicije koji su praktikovali „antipolitiku“: od istorijskih anarhista do umetničke avangarde, od izvesnih pokreta na globalnom Jugu, kao što je *Critica radical* iz Fortaleze (Brazil), do divljih štrajkova iz maja '68. u Francuskoj i neprestanog stanja neposlušnosti italijanskih fabrika tokom 1970-ih. Ova „antipolitika“ je udaljena od odbacivanja svesne intervencije koliko i „antiumetnički“ pokreti; odbacivanje umetnosti u slučaju dadaista, nadrealista ili situacionista, nije bilo odbacivanje umetničkih sredstava, već je – naprotiv – bilo zamišljeno kao jedini način da se ostane veran izvornim namerama umetnosti.

Ali, da li iko misli da je politika društvena sfera koja će nam omogućiti da postavimo granice tržištu? Da je politika „demokratska“ po prirodi i suprotstavljena kapitalističkom ekonomskom svetu, u kojem vlada zakon najjačeg?

Modernom kapitalističkom društvu, zasnovanom na robi i sveopštoj konkurenciji, potrebna je dimenzija koja preuzima odgovornost za one javne strukture bez kojih ono ne bi moglo postojati. Ta dimenzija je država, a politika – u modernom (i ograničenom) zna-

sju sa bezumnim planovima savremenog kapitalizma za ostvarenje tehnološke svemoći, a u poređenju sa kojima čak i papino gledišće dobija prizvuk racionalnosti.

Suprotnost varvarstvu je humanizacija, koncept koji je veoma stvaran, ali težak za definisanje. Jedna moguća vrsta „politike“ koja je danas ostvariva, sastojala bi se od odbrane malih pobeda koje su istorijski zadobijene na putu ka humanizaciji i suprotstavljanja njihovom ukidanju. Savremeni kapitalizam nije samo ekonomska nepravda, koju uvek nalazimo u centru diskusije, a njegova lista nedela se ne završava čak ni ekološkim katastrofama koje uzrokuje. On je takođe i uništavanje – „dekonstrukcija“ – simboličkih i psiholoških osnova ljudske kulture, što je posebno vidljivo u procesu derealizacije kojem su mediji elektronske komunikacije dali maha. U pogledu ove dimenzije problema, nije od nikakve važnosti da li se na ekranu računara pojavljuje lice Sarkozija, Rojal, Bezansenoa ili Le Pen.

Moramo iznova stvoriti praksu a da pritom ne pokleknemo pred zahtevom da „uradimo nešto, i to brzo“, što uvek vodi ka novoj verziji stvari koje su već isprobane i pokazale se nedostatnim. Stvarni problem jeste opšte zatvaranje – zatvaranje koje je iznad svega mentalno – u fetišističke oblike egzistencije, što pogađa i navodne protivnike i zagovornike robnog sistema.³ Borba da se raskine sa ovim oblicima koji su se ukorenili u umovima svih ljudi, da se novac i roba, konkurencija i rad, država i „razvoj“, progres i rast, liše oreola nevinosti, zavisi od onih „teorijskih borbi“ koje se nalaze izvan fiksirane suprotstavljenosti „teorije“ i „prakse“. Zašto analiza

³ Sa druge strane, jedna od novih realnosti sa kojima se danas moramo suočiti jeste činjenica da antikapitalistička praksa obitava u zamucivanju granica između pobornika i neprijatelja sistema, i u širenju fragmenata kritičke misli među brojnim pojedincima koji istovremeno učestvuju u svakidašnjim poslovima ovog sveta: oni čitaju Markuzea i rade u reklamnoj agenciji, upravljaju preduzećem i doniraju novac za zapatiste, tvrde da su anarhisti i rade kao nekakvi rukovodioci... Mora se živeti, naravno, ali ne želimo ni da neko od nas pravi budale. To podrazumeva istinski „mitridatizam“ protiv griže savesti koja može uznemiriti nečije postojanje.

Odbacivanje tako shvaćene „politike“ nije plod estetske sklonosti ka ekstremizmu. Okretanje ka parlamentu u potrazi za rešenjem za antropološku regresiju koja nam pretila je poput pokušaja da se uragan umiri protestnim maršom. Jedini „realistični“ predlozi – u smislu da bi mogli efikasno promeniti tok događaja – su sledeće vrste: momentalno ukidanje televizije, počevši od sutra. Da li na svetu postoji stranka koja bi se usudila da podrži takav predlog? Koje mere usvojene tokom proteklih nekoliko decenija bi zaista mogle da uspore napredak varvarstva? Neko će reći da je par malih koraka bolje nego ništa. Ali gde su ti koraci napravljeni? Pre 30 godina najhrabriji elementi su predložili zakone koji bi propisali jedan dan nedeljno bez televizije. Danas imamo stotine televizijskih kanala. To što ništa nije postignuto kako bi se sprečila ova neprestana degeneracija, znači da su ciljevi i metodi bili pogrešni, i da se moramo vratiti tabli za crtanje. A očigledno je da se to ne može postići tako što će se javnosti pristupati u rukavicama, niti televizijskim prenosom konferencija.

Postoje neki primeri antipolitičkih akcija: anti-GMO „dobrovoljni žeteoci“, pogotovo oni koji deluju noću – čime ponovo uspostavljaju vezu sa tradicijom sabotaže, umesto da podilaze medijima – kao i one akcije koje imaju za cilj sprečavanje štete koju nanose nadzor i biometrijski apart praćenja. Mogli bismo navesti i stanovištvo mesta Val di Susa u italijanskim Alpima, koje je u više navrata blokiralo izgradnju brze pruge u svojim planinama. Ova prevaga „odbrambenih“ borbi nije nužno pokazatelj odsustva šire perspektive. Naprotiv, ove borbe protiv najgorih „štetnih fenomena“ pomažu da put ka takvoj perspektivi ostane otvoren. Neophodno je sačuvati barem *mogućnost* za buduću emancipaciju protiv dehumanizacije koju nameće roba, koja nas izlaže opasnosti trajnog zatvaranja mogućnosti za bilo kakvu alternativu. Ovo raščišćava put za mogućnosti novih frontova i novih saveza. Postoje pitanja, poput eksproprijacije same biološke reprodukcije od pojedinaca, koja se trenutno propagiraju pod nazivom „tehnologije veštačke oplodnje“, u odnosu na koja su gledišta modernističke levice u potpunom sagla-

čenju te reči – je borba da se preuzme kontrola nad državom. Ali ta sfera politike se ne nalazi izvan sfere robne ekonomije, niti joj predstavlja alternativu. Naprotiv, ona od nje strukturalno zavisi. U političkoj areni, cilj nadmetanja je raspodela plodova robnog sistema – radnički pokret je, u suštini, igrao tu ulogu – a ne dovođenje njegovog postojanja u pitanje. Vidljivi dokaz: u politici nije moguće ništa što prethodno nije „finansirano“ od strane robne proizvodnje, a kad god ona iskoči iz šina, politika postane sukob oružanih bandi. Ova vrsta „politike“ je sekundarni regulatorni mehanizam unutar fetišističkog i nesvesnog sistema robe. Ona ne predstavlja „neutralnu“ dimenziju ili plen u rukama kapitalističke buržoazije za koji opozicioni pokreti treba da se izbore. Jer buržoazija, zapravo, nije nužno neprijateljski nastrojena prema državi ili javnoj sferi: sve zavisi od istorijske faze.

Savremeni zagovornici „politike“ izneveruju sopstveni poziv „na akciju“, jer tu akciju svode na ponovno podešavanje mašinerije koju prihvataju kao takvu. Danas se „akcija“ mora suprotstaviti situacijama koje su suviše ozbiljne da bi se na njih odgovorilo starim političkim metodama. Od sada pa nadalje, krećemo se u okvirima istinske antropološke regresivne mutacije, koja je rezultat više od dva veka kapitalizma i, istovremeno, njegovog programiranog samouništenja, kao što je postalo očigledno tokom prethodnih nekoliko decenija. Ova regresija vodi *varvarizovanju*. Uz neprestano iskrsavanje incidenata poput onog kada su adolescenti, zabavljajući se i kroz smeh, telefonom snimili drugaricu iz razreda koju je upravo pregazio autobus kako bi taj video kasnije postavili na YouTube, donekle je nedovoljno pozivati se na nezaposlenost, nesigurne poslove i neuspeh naših škola kao na objašnjenje. Umesto toga, tvrdim da svedočimo opštoj „antropološkoj regresiji“ (što ne znači da se ona ispoljava na uniforman način) koja je, čini se, proizvod dubokog kolektivnog psihološkog poremećaja, posledica fetišizma robe i odnosa koji on nameće načinu na koji pojedinac stupa u interakciju sa svetom. Suočen sa ovom krizom civilizacije, niko zapravo ne može da predloži nekakav delotvoran kratkoročan lek.

Naprotiv, upravo zato što je situacija tako ozbiljna, zlo se dodatno osnažuje kada se tvrdi: „Moramo delovati brzo, nevažno u kom obliku. Nemamo vremena za debatu, *praksa* vredi više od teorije.“ U ovom dobu finansijskog i molekularnog kapitalizma, ne možemo se zadovoljiti oblicima otpora iz fordističke ere.

Preduslov ponovnog uspostavljanja perspektive za akciju jeste da se učini konačan i jasan raskid sa svom „politikom“ u institucionalnom smislu. Jedini mogući oblik „politike“ danas jeste radikalno otcepljenje od sveta politike i njegovih institucija, od zastupanja i delegiranja, kako bi se došlo do novih oblika direktne intervencije koji će ga zameniti. U tom kontekstu, najbeskorisnija stvar koju možemo da uradimo jeste da debatujemo sa ljudima koji i dalje žele da *glasaju*. Oni koji, nakon skoro 140 godina od uvođenja opšteg prava glasa, i dalje hrle ka glasačkim kutijama, zaslužuju samo reči Oktava Mirboa¹ (Octave Mirbeau) iz 1888, ili Alberta Liberta-

¹ „Postoji nešto što me strahovito začuđuje. Zapravo, rekao bih čak da me zaprepašćuje, a to je što u ovom naučnom vremenu u kom pišem, nakon nebrojenih pokušaja, nakon svakodnevnih skandala, i dalje može da postoji u našoj dragoj Francuskoj [...] ijedan glasač, jedan jedini glasač – ta iracionalna, neorganska, halucinatorna životinja – koji pristaje da ostavi po strani svoje poslove, svoje snove, i svoja zadovoljstva kako bi glasao u korist nekoga ili nečega. Ako razmislimo o tome samo na tren, zar ovaj iznenađujući fenomen nije pogodan da zbuni najsuptilnije filozofe i porazi razum? Gde je Balzak koji nam može dati fiziologiju modernog glasača, ili Šarko (Charcot) koji će objasniti anatomiju i mentalitet ovog neizlečivog umobolnika? [...] Oni su glasali juče, oni će glasati sutra, i oni će uvek glasati. Ovce idu na klanje; one ništa ne govore i ničemu se ne nadaju. Ali one barem ne glasaju za kasapina koji će ih ubiti i buržuja koji će ih pojesti. Veća zver od zveri, veća ovca od ovaca, glasač imenuje svog kasapina i bira svog buržuja. On je podizao revolucije da bi se izborio za to pravo. [...] Kao što sam ti rekao, dobri čoveče, idi kući i otpočni štrajk.“ (Objavljeno u *Le Figaro*, 28. XI 1888. i preštampano u O. Mirbeau, *La Grève des électeurs*, Montreuil-sous-Bois, L'Insomniaque, 2007. Engleski prevod je dostupan na Internetu: www.marxists.org/subject/anarchism/mirbeau/voters-strike.htm) Sto godina nakon ovog poziva na „štrajk glasača“ i dalje je moguće, i neophodno, ponoviti iste argumente. Da nije nekoliko imena, tekst iz kojeg su ovi redovi preuzeti bi se mogao odštampati i distribuirati kao pamflet; niko ne bi primetio da nije napisan danas, već u ranim danima Treće re-

da² iz 1906. Osvajanje opšteg prava glasa bila je jedna od velikih bitki istorijske levice. Desničarski glasač, međutim, nije tolika budala: on ponekad i dobije ono malo što očekuje od svojih kandidata, čak i kada se to ne nalazi u zvaničnom programu njegove stranke (na primer, tolerisanje neplaćanja poreza ili kršenja zakona o radu). Njegovi predstavnici ga ne izneveravaju previše; a glasač koji glasa samo za kandidata koji će mu zaposliti sina ili obezbediti izvesne subvencije za farmere u njegovom okrugu je, na kraju krajeva, najracionalniji glasač. Mnogo imbecilniji je levičarski glasač: iako nikada nije dobio ono za šta je glasao, on ne odustaje. Nije dobio ni veliku promenu, a ni mrvice. Dozvoljava da ga uljuljaju u san pukim obećanjima. Zato oni koji su glasali za Berluskonija u Italiji ni u kom slučaju nisu bili budale: njih nisu naprosto zavele televizijske mreže, kako bi to hteli da predstave njihovi protivnici. Oni su dobili ograničenu, ali veoma stvarnu, korist od svoje vlade (i pre svega njenih *laissez-faire* mera). Ali nastaviti sa glasanjem za levicu, kada je već bila na vlasti – i ovde vidimo koliko je Mirbo zaista bio u pravu – približava se oblasti patološkog.

publike. Očigledno je da, tokom perioda dužeg od veka, glasači nisu ništa naučili. Svakako da ova činjenica teško da je ohrabrujuća.

² „Glasač je taj koji je kriminalac. [...] Ti praviš izbor, ti – glasač, ti koji prihvataš postojeće: ti koji – putem svog glasa – sankcionišeš svu svoju bedu; ti koji – glasanjem – osveštavaš svo svoje ropstvo. [...] Ti si pretnja nama, slobodnim ljudima, anarhistima. Ti si opasan isto koliko i tirani, koliko i gospodari kojima se isporučuješ, koje izabiraš, koje podržavaš, koje hraniš, koje štitiš svojim bajonetima, koje braniš golom silom, koje slaviš svojim neznanjem, koje legitimiseš svojim glasovima i koje nam namećeš svojom imbecilnošću. [...] Ako kandidati koji žude za mandatima i pucaju od gluposti, počesu tvoja leđa i uštinu dupe tvoje papirnate autokratije; ako te opiju laskanja i obećanja kojima te obasipaju oni koji su te svaki put izdali, koji su te već obmanuli i koji će te ponovo obmanuti sutra; to je zbog toga što si poput njih. [...] Napred, glasaj! Polazi nade u svoje delegate, veruj u one za koje si glasao. Ali prestani da se žališ. Jaram koji nosiš sam si na sebe stavio. Zločine koji su ti učinjeni sam si počinio. Ti si gospodar, ti si kriminalac i, sasvim ironično, ti si takođe rob i žrtva.“ Videti: A. Libertad, *Le Culte de la charogne. Anarchisme, un état de revolution permanente (1897-1908)*, Marseilles, Agone, 2006.